

УДК 332.1:330.1

Ткаченко Ю. В.,

к.е.н., доцент, кафедра фінансів,

Черкаський державний технологічний університет,

м. Черкаси

ПОНЯТТЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ АКТИВІВ ТЕРИТОРІЇ

Досліджено сучасні теоретичні підходи щодо сутності та економічного змісту поняття капіталізації активів території. Визначено особливості розгляду капіталізації в просторово-територіальному вимірі, здійснено екстраполювання поняття на регіональний рівень. Надано визначення капіталу через просторово-територіальний концепт, з'ясовано сутність поняття «активу території». Враховуючи різноаспектність поняття активу та його вартості, виділено три способи оцінки, окреслено умови їх застосування. Показано, що процес капіталізації території – це багатогранний процес, що потребує системного підходу до його дослідження та оцінки. Досліджено основні методи оцінки рівня капіталізації регіону: метод прямої загальної капіталізації; метод прямолінійної капіталізації, зазначено їх переваги та недоліки, особливості застосування.

Ключові слова: капіталізація, активи території, процес капіталізації території, рівень капіталізації території, методи капіталізації, регіональний капітал.

ПОНЯТИЕ КАПИТАЛИЗАЦИИ АКТИВОВ ТЕРРИТОРИИ

Ткаченко Ю. В.

Исследованы современные теоретические подходы к сущности и экономическому содержанию понятия капитализации активов территории. Определены особенности рассмотрения капитализации в пространственно-территориальном измерении, осуществлено экстраполирование понятия на региональный уровень. Дано определение капитала через пространственно-территориальный концепт, выяснено сущность понятия «актива территории». Учитывая разноаспектность понятия актива и его стоимости, выделено три способа оценки, определены условия их применения. Показано, что процесс капитализации территории – это многогранный процесс, требующий системного подхода к его исследованию и оценке. Исследованы основные методы оценки уровня капитализации региона: метод прямой общей капитализации; метод прямолинейной капитализации, указано их преимущества и недостатки, особенности применения.

Ключевые слова: капитализация, активы территории, процесс капитализации территории, уровень капитализации территории, методы капитализации, региональный капитал

CONCEPT OF CAPITALIZATION TERRITORIAL ASSETS

Tkachenko Y.

Modern theoretical approaches to the essence and meaning capitalization of territorial assets are studied. Features of consideration capitalization in spatial and territorial dimension are defined; extrapolating concepts at the regional level are implemented. The definition of capital across spatial and territorial concept are provided, the essence of the concept of "asset territory" are clarified. Due to the different aspects of the concept of asset and its value, three ways to assess are allocated: on the basis of the cost indicators; based on comparisons with other areas, based on evaluation of completeness of capacity owned territory; outlines the conditions for their use. The process capitalization of assets at the enterprise level as the growth of its cost is considered. It is proved that the process of territorial capitalization is a multifaceted process that requires a systematic approach to its research and evaluation. The basic methods of assessing the level capitalization the region: the overall method of direct capitalization; straight capitalization method, described their advantages and disadvantages and application features. The need to increase the capitalization of territorial assets for regional development is justified. Objectives and prospects for asset capitalization territory are defined.

Keywords: capitalization, territorial assets, the process of territorial capitalization, level of territorial capitalization, capitalization approach, the regional capital.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, хоча питання капіталізації території і знаходять все більше відображення в територіальних стратегічних документах різного рівня, але універсального підходу, що дозволяє однозначно оцінити існуючий рівень капіталізації та сукупну вартість активів території, не існує. Показники, що використовуються на міжнародному та національному рівні багатьма країнами світової економіки, і входять в систему національних рахунків, дозволяють здійснити загальну оцінку в досліджуваній області. На національному рівні існує можливість використання макроекономічних показників з метою оцінки капіталізації факторів виробництва. Складніша ситуація на регіональному рівні, враховуючи недостатній рівень розвитку та достовірності регіональної статистики та обмежені можливості застосування макроекономічних параметрів.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. В процесі виконання роботи використано концептуальні положення та результати розробок, що представлені в працях провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, які досліджували проблеми капіталізації активів території: О. Ю. Амосова [2], О. І. Амоші [1], І. К. Бистрякова [7], Б. В. Буркинського [4], Г. В. Возняк [6], Н. Л. Гавкалова [2], В. Ф. Горячука [6], С. М. Гріневської [1], А. А. Гриценка [9], Д. В. Клинового [10], В. В. Пилипів [7], М. А. Хвесика [5] та ін.

Мета статті. Обґрунтування теоретичних підходів щодо сутності поняття капіталізації території.

Основні результати досліджень. Поняття «капіталізація» економіки має досить широке тлумачення у наукових дослідженнях. Серед них, зокрема, є й такі, що акцентують увагу на інноваційній сутності даного процесу. Так, О.І. Амоша та С.М. Гріневська [1],

вважають, що «сутністю та призначенням капіталізації» в умовах сучасного економічного розвитку є «зростання добробуту кожної людини за умови її економічного та інтелектуального саморозвитку», коли «базовим чинником виробництва є інтелект». Вони вважають, що «інтелектуальні можливості та знання у процесі виробництва приймають форму капіталу, який у майбутньому приносить прибуток для розвитку людського ресурсу, освіти, технологій, науки», забезпечуючи, тим самим, «капіталізацію науки».

У контексті людського й соціального капіталів та інноваційного розвитку трактують поняття «капіталізація» О.Ю. Амосов і Н.Л. Гавкалова [2]. На думку авторів, «капіталізація як узагальнений показник не лише характеризує стан об'єкта господарювання, а й визначає темпи розвитку економіки країни в цілому, рівень добробуту населення та якість його життя. Таким чином, успішна реалізація стратегії розвитку країни та її регіонів передбачає створення умов для такої капіталізації, яка дозволяє максимально ефективно використовувати наявний синтезований (людський, інтелектуальний та соціальний) капітал».

Парадигма капіталізації ґрунтується на дослідженні теоретичних основ трактування поняття «капітал», що має різні смислові та сутнісні базиси в провідних економічних школах [3; 4].

Базовою умовою економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економічного суб'єкта є умова розширеного відтворення капіталу. В просторово-територіальному контексті це означає вбудовування в зовнішні системи (логістику) руху капіталу в результаті створення таких умов, за яких на території було б вигідно розміщувати певні види економічного капіталу (активи). При переважанні пріоритету прискореного відтворення капіталу територія стає структурною частиною глобального ринку з виробничою або торговельною спеціалізацією, концентруючи окремі фази економічної діяльності (контрактне виробництво, розподіл продукції, обмін). При переважанні пріоритету прискореного відтворення інкорпорованого капіталу на перший план виходить розвиток нематеріальних цінностей і формування унікальних власних брендів, які є основою для генерації власних ланцюжків створення вартості. Диференціація економічного простору з виділенням спеціалізованих економічних центрів в регіоні та оптимізація територіальної логістики капіталу дозволяє утримувати наявні та створювати нові конкурентні переваги, засновані на унікальності території та особливості її відтворювальної структури.

Функціонування економічної системи регіону сприяє формуванню капіталізації регіону, як одного з ключових індикаторів розвитку мезосистем. Процес капіталізації території – це багатогранний процес, що потребує системного підходу до його дослідження та оцінки [5]. У регіональному аспекті процес капіталізації повинен зачіпати різні форми капіталу, що є на території, включаючи залучення інвестиційних ресурсів, нових технологій, кваліфікованих кадрів, створення умов зростання вартості, сконцентрованих в регіоні активів.

Капіталізація регіону представляє собою процес зростання вартості сукупних активів регіону, що беруть участь в відтворювальних процесах всіх сфер економічної діяльності.

Процес капіталізації в умовах відкритого ринку веде до концентрації мобільного капіталу в межах тих територій, де створені найбільш вигідні умови для його розширеного

відтворення. Оскільки територіальні активи тісним чином пов'язані один з одним і визначають сформовану структуру та спеціалізацію економіки, то їх комплексність слід виділити як найважливішу властивість, що дозволяє досягти ефекту синергії у вирішенні завдання капіталізації території шляхом розвитку реального сектора економіки: базових видів економічної діяльності в промисловості, наукомістких виробництв, будівництва, сільського господарства та інших, заснованих на інноваційних технологіях. Базові галузі надають основу для розвитку відтворювальних процесів національної економіки, що стимулює економічне зростання в державі. Накопичувальні і відтворювальні механізми в організаціях базових видів економічної діяльності істотно впливають на регіональні економічні системи держави. Відтворення капіталу в організаціях стимулює розвиток ресурсних ринків і господарських зв'язків регіону.

Регіон забезпечує підвищення рівня капіталізації, переходячи до стратегічного освоєння своїх територій. Провідною регіональною стратегією в промислово розвинених країнах стає «стратегія збирання унікальних компетенцій». Збільшити капіталізацію регіону можна тільки за рахунок поглиблення переробки сконцентрованих на його території ресурсів, вибудовуючи власну виробничу і товарну логістику з використанням резидентних структур. У результаті реалізації цих заходів підвищується не тільки фізична вартість активу, але також його відносна вартість і ефективність використання. Форсування процесу капіталізації регіону можливе за рахунок виділення найбільш динамічних утворень, які будуть відігравати роль перехідних майданчиків і зможуть виступити в якості «точок зростання» по відношенню до всієї решти території регіону.

На рівні підприємств та в цілому в корпоративному середовищі процес капіталізації розглядається в контексті ринкової капіталізації (вартості компанії), її величини та потенціалу зростання. Водночас такий звужений підхід до розуміння сутності капіталізації не дозволяє екстраполювати визначення цього поняття на рівень територіального суб'єкту. Водночас, цей термін має вирішальне значення для забезпечення досягнення цілей просторово-територіального розвитку та стратегічного планування як індикатор цілей соціально-економічного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності території, ефективності використання локальних ресурсів та місцевого потенціалу.

Визначення поняття капіталу через просторово-територіальний концепт дає змогу розглядати його як процес зростання вартості активів території та всього того, що здатне приносити дохід (використання ресурсів, що створені з метою виробництва товарів та послуг; використання засобів виробництва).

Вимірювання рівня капіталізації може бути здійснене на основі таких методів [6]:

- метод прямої загальної капіталізації (Direct overall capitalization);
- метод прямолінійної капіталізації Straight line capitalization.

Метод прямої загальної капіталізації (Direct overall capitalization) доходу заснований на діленні чистого операційного доходу на коефіцієнт, що визначається за результатами аналізу порівнянних об'єктів та зіставлення доходів, отриманих від цих об'єктів з цінами їх продажу.

Метод прямолінійної капіталізації (Straight line capitalization) заснований на розрахунку коефіцієнта капіталізації об'єкта шляхом додавання до ставки відсотка норми прямолінійного повернення капіталу.

Традиційним методом оцінки рівня капіталізації території є визначення так званої норми капіталізації, яка визначається за подібною методикою до показника норми капіталізації на фондовому ринку з певними видозмінами. На фондовому ринку норма капіталізації (Capitalization rate region) визначається як коефіцієнт, на який множаться доходи компанії для визначення біржової вартості її акцій. Фактично норма капіталізації дає змогу оцінити нематеріальні цінності (активи) компанії, які відображають її імідж, репутацію, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість на зовнішньому ринку. Екстраполюючи показник на рівень територіального суб'єкта, норма капіталізації території визначає її привабливість та інвестиційну цінність на зовнішньому ринку (для зовнішніх суб'єктів). В економічному сенсі норма капіталізації відображає потенційну вартість нематеріальних територіальних активів.

Нематеріальні активи, що покладені в основу визначення показників капіталізації території, набувають виняткового значення та особливого статусу в умовах посилення тенденцій глобалізації світового господарства, формування та розвитку тенденцій інформатизації суспільства.

В межах фази розвитку інформаційного суспільства окрема людина (чи співтовариство), оперуючи глобальними ресурсами, володіючи новітніми знаннями, може свідомо чи несвідомо на незворотних засадах змінювати глобальне середовище життєдіяльності та сприяти формуванню нового суспільного устрою.

Враховуючи складність, невизначеність та багатоаспектність проблеми капіталізації території, його дослідження та оцінка повинні будуватися на системних засадах. На регіональному рівні капіталізація як всеохоплюючий процес, повинна охоплювати різні форми капіталу, який присутній на території, зокрема й розглядаючи аспект залучення інвестиційних ресурсів, впровадження новітніх технологій, наявність кваліфікованих кадрів, що сприяють утворенню та зростанню вартості активів території, які зосереджені на території.

Ринкові умови обумовлюють процес концентрації найбільш мобільного капіталу на тих територіях, рівень та умови розширеного відтворення на яких найбільш сприятливі. Головне завдання власника капіталу – оптимізації розміщення активів території з метою забезпечення підвищення їх вартості та стимулювання зростання доходу, отриманого на основі їх використання в процесі господарської діяльності. В такому аспекті доцільно звернутися до визначення поняття «активу території» та підходів до його оцінки. Так, враховуючи різноаспектність поняття активу та його вартості, виділяють три способи їх оцінки [3]:

- фізична вартість активу виражена у вартісних одиницях та максимізується, коли мова йде про їх продаж;
- відносна вартість активу відображається у порівняно вищій вартості порівняно з активами, якими володіє інша територія (порівняно низькі витрати виробництва тощо), що

відображаються у понятті «алокаційної ефективності», максимізація якої сприяє залученню інших активів (капіталу, людських ресурсів, інвестицій тощо);

– ефективність використання активу визначається шляхом оцінки повноти використання наявного потенціалу активу, наприклад, при розрахунку коефіцієнта фондівіддачі.

З метою визначення вартості різних активів території (і, відповідно, різних форм регіонального капіталу) застосовуються диференційовані підходи до оцінки. Це обмовлено тим, що кожен актив може бути оцінений з різних точок зору, враховуючи багатогранність та комплексність його використання, що ускладнює об'єктивний процес оцінювання. Такий важливий територіальний актив, як природні ресурси, може бути оцінений на засадах всіх трьох підходів, за кожним із яких в результаті можна виробити різні шляхи (напрями) підвищення його вартості [7]. При цьому логічною є побудова ланцюга капіталізації регіону, що забезпечує ув'язування різних активів регіону, ініціюючи мультиплікативний ефект зростання вартості активів.

Взаємопов'язаність активів території, їх вплив на структуру та спеціалізацію обумовлює виокремлення в якості їх найважливішої характеристики комплексності, що забезпечує досягнення синергетичного ефекту при розв'язанні складного завдання капіталізації території. Для ресурсорієнтованого регіону часто використовується підхід, при якому капіталізація території забезпечується за рахунок фізичного зростання вартості активів, тобто на основі залучення в обіг додаткових ресурсів. Проте за таких умов активи будуть перетворюватися в інші форми капіталу та перетікати на інші території. Це обумовлює необхідність зміни підходу до капіталізації території за рахунок поглиблення переробки ресурсів, що видобуті на території, з використанням власної логістичної системи. При цьому відбувається не лише зростання фізичної вартості активу, але й нарощення його відносної цінності та ефективності використання [8].

Завдання капіталізації території вимагає відкритого діалогу між владою та бізнес-колами з метою пошуку принципово нових механізмів співробітництва для досягнення взаємної вигоди та примноження багатства території [9]. Використання виключно адміністративного підходу на практиці не забезпечить ефективної капіталізації активів регіону. Традиційно використовуваними механізмами взаємодії є стратегічні та публічно-приватні партнерства. Роль державного управління в цьому процесі полягає в організації переговорних майданчиків та формування інституційного підґрунтя співробітництва.

Забезпечення форсування процесу капіталізації може бути забезпечено створенням динамічних осередків, які на першому етапі будуть відігравати роль специфічних «трансферів», «вікон», «перехідних майданчиків», а в подальшому виступлять в якості «локомотивів» розвитку інших територій. Саме такі території (муніципальні утворення) повинні сформувати каркас нової просторової організації територіального розвитку. З точки зору економічного змісту, такий осередок формує ядро регіонального кластеру, який покликаний сприяти міжрегіональній та міжнародній співпраці та забезпечення спеціалізації території, і, відповідно, капіталізації території. Кластерний підхід не є новим в регіональній

економіці, проте в аспекті капіталізації території та позиціонування його як каркасу (основи) цього процесу потребує особливого розгляду.

Основою капіталізації території має бути інноваційна економіка, що заснована на економіці знань та інформаційній економіці та передбачає, крім інноваційної індустрії, розвинені мережі комунікацій, логістичні системи, розвиток сфери послуг тощо, що обумовлює посилення значущості мобільного капіталу [10].

Висновок. Представлені вище теоретичні положення дозволяють зробити певні узагальнення щодо сутності поняття капіталу та його ролі в забезпеченні територіального розвитку. В сучасних умовах постає необхідність підвищення значимості конкретного територіального утворення в системі капіталоруху та капіталовідтворення. Використання більш досконалих технологічних систем для задоволення потреб суспільного розвитку обумовлює потребу в постійному нарощенні темпів приросту доданої вартості на капітал. Нестійкість фінансового капіталу призвела до його відриву від реального сектора економіки та сфери матеріального виробництва, а відповідно, від території його розташування. Вирішити цю проблему на практиці можливо лише за рахунок вбудовування активів території в логістичні схеми (систему руху) розширеного відтворення капіталу для створення найбільш сприятливих умов для розміщення та відтворення капіталу. Постає необхідність виокремлення муніципалітету як самостійної ланки системи капіталоутворення та капіталоруху на засадах самозабезпечення та самовідтворення. Конкурентоспроможність території визначається її здатністю залучати капітал та використовувати в оптимальному поєднанні всі його форми.

Диференціація економічного простору в Україні дає змогу диференціювати та сформувати відповідні ареоли концентрації та оптимальної структури капіталу (активів), що найбільш ефективно може бути використана саме на цій території, що, в свою чергу, визначає її спеціалізацію та логістику міжрегіональних потоків капіталу.

1. *Амоша О. І. Перспективні напрямки державної політики щодо капіталізації науки в сучасних умовах розвитку / О. І. Амоша, С. М. Грiневська // Проблеми розвитку внешнеeкономических зв'язей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. - 2012. - Ч.1.*

2. *Амосов О. Ю. Капіталізація як стратегічний напрям розвитку регіону / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Економіка і регіон. – 2011. – № 2.*

3. *Горячук В. Ф. Сутність поняття капіталізації економіки, методи її оцінки та роль держави щодо підвищення її рівня / В. Ф. Горячук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2009. – №41(2).*

4. *Інституційні механізми капіталізації економіки регіонів Українського Причорномор'я: монографія / [Б. В. Буркинський, В. М. Осипов, О. В. Моліна та ін.] ; за наук. ред. Б. В. Буркинського. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014.*

5. *Системні аспекти капіталізації природних ресурсів / [за наук. ред. М. А. Хвесика]. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013.*

6. Возняк Г. В. Деякі підходи до оцінки рівня капіталізації виробничих активів регіону / Г. В. Возняк // Економічні науки. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Вип. 5 (17), Ч. 1.
7. Бистряков І. К. Капіталізація природних ресурсів: механізми залучення інвестицій у сталий розвиток / І. Бистряков, В. Пилипів, О. Луців // Економіст. – 2013. – № 10.
8. Пилипів В. В. Проблемні аспекти капіталізації природних ресурсів в системі територіального управління / В. В. Пилипів // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №15.
9. Гриценко А. А. Капитализация экономики: проблемы и перспективы. Материалы семинара (часть 1) / А. А. Гриценко // Экономическая теория. – 2006. – № 2.
10. Клиновий Д. В. Концептуальні засади та провідні фактори капіталізації природних ресурсів, як джерела національного багатства України // Д. В. Клиновий // Вісник МНТУ. – 2012. – № 3(6).

Стаття надійшла до редколегії 28.01.2016 р.